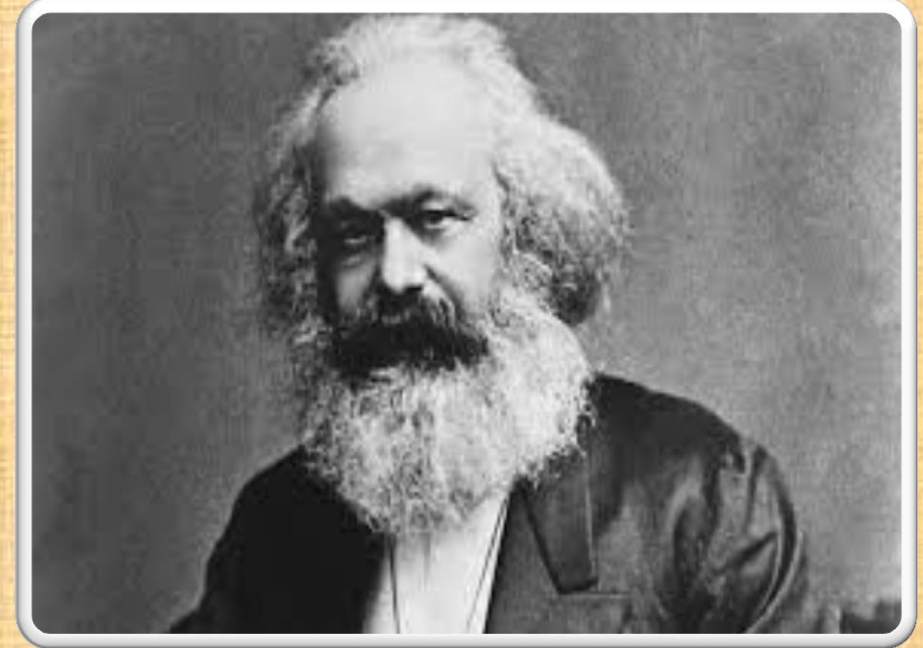

NORMAL ÖĞRETİM

SOSYALİST İKTİSADİ DÜŞÜNCE

KARL MARX

SOSYALİZM NEDİR ?

- Sosyalizm , bir toplumun tüm ekonomik faaliyetlerinin özel kesimler yerine kamuya ait olması anlamına gelir. Sosyalizmde üretim, dağıtım ve değişim ulusaldır. Üretim malları ve üretim üzerinde merkezi bir otoritenin kontrolü mevcuttur. Sosyalist düşünceye göre bir toplumda yaşayan her birey üretim imkanlarından eşit bir şekilde yararlanmalı ve üretim araçlarının mülkiyeti topluma ait olmalıdır.
- Kapitalizmin karşıtıdır.

SOSYALİZM TARİHİ

- Terimin ilk kez 19. yüzyılın başlarında kullanıldığı söylene de sosyalizmin temelini ilk çağlara kadar uzandığını görünmektedir.
- Platon ya da İslam dünyasında Eflatun olarak bilinen Yunan filozof Aristokles, bir tür aristokratik sosyalizmden bahsetmiştir. Günümüzdeki sosyalizm anlayışından farklı olsa da Eflatun bir nevi toplumculuğu savunmuş, bireyciliğe karşı çıkmıştır.

- Fransız ve İngiliz düşünürlerin savunduğu ütöpik sosyalizmin ileri gelenleri ise Saint Simon, Charles Fourier, Robert Owen gibi isimlerdir. Fransa ve İngiltere’de gelişme gösteren ütöpik sosyalizme göre özel mülkiyet, sermaye ve rekabet gibi kapitalist sisteme özgü unsurlar, insanların kendi türlerini sömürmelerine neden olurlar. İşte bu nedenle; ütöpik sosyalistler sömürölmenin ortadan kaldırılabilceğı bir sistemin olması gerektiğı düşüncesini savunmuşlardır.
- XVIII inci yüzyılın sonları ile XIX uncu yüzyılın başlarından itibaren gelişmeye başlayan sinai toplum Saint - Simon'un düşünceleri üzerinde derin etkiler yapmış; teknik ilerleme ve bilimsel buluşlara dayanan bir sanayi düzeni savunan bir çok broşür yayınlamış; bu broşürler fazla ilgi toplamamakla beraber, öğrencileri Saint - Simon'la başlayan düşünce akımını geliştirerek, XIX uncu yüzyıldaki komünist akımlarına öncü sayılabilecek fikirler ortaya atmışlardır.

CLAUDE HENRİ DE SAINT SIMON 1760-1825

- XVIII inci yüzyılın sonları ile XIX uncu yüzyılın başlarından itibaren gelişmeye başlayan sanayi toplum Saint - Simon'un düşünceleri üzerinde derin etkiler yapmış; teknik ilerleme ve bilimsel buluşlara dayanan bir sanayi düzeni savunan bir çok broşür yayınlamış; bu broşürler fazla ilgi toplamamakla beraber, öğrencileri Saint - Simon'la başlayan düşünce akımını geliştirerek, XIX uncu yüzyıldaki komünist akımlarına öncü sayılabilecek fikirler ortaya atmışlardır.
- Saint - Simon bütün malların ve refahın yegâne kaynağı olan sanayie yönelik bir sosyal düzenin savunuculuğunu yapmıştır

CHARLES FOURIER 1772-1837

- Bir tacirin oğludur. Kendisi, babasının arzusuna rağmen tacir olamamış; ticari firmalarda memur olarak çalışmış; yaşamının sonuna kadar küçük bir vatandaş; fakat büyük bir hayalperest kalmıştır.
- Fourier mevcut burjuva toplumunu eleştirerek, kooperatiflere dayanan yeni bir toplum düzeni kurulabileceğini ileri sürmüştür; bu yeni düzende insanların refah ve mutluluk içinde daha özgür yaşayabileceklerini ileri sürmüştür. Fourier'in Phalanstere adını verdiği bu kooperatifler üyelerinin tüketim ve üretimde işbirliği yapmalarına dayanmaktadır.
- Fourier'e göre, tarım sanayiden daha önemlidir. Tarımda da bahçecilik caziptir. Phalanstere'ler 1500 kişi veya 400 aileyi kapsıyan güzel köylerden oluşacak; bu köyler ırmağı olan, tepeciklerle çevrili, arkası ormana dayalı yerlerde kurulacak; sağlık koşulları yerinde ve estetiği tatmin edici olacaktır.

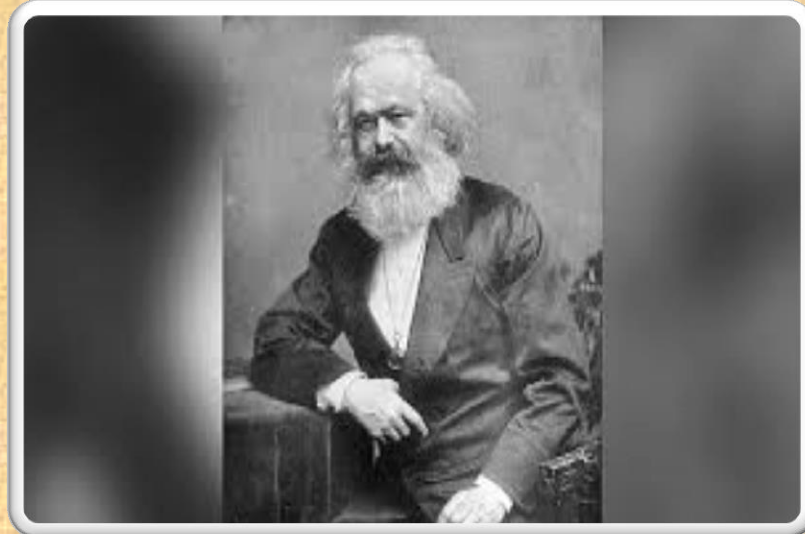
ROBERT OWEN 1771-1858

- Babası bir küçük sanatkâr olan R. Owen çocukluk yaşlarını çalışarak geçirmiş; genç yaşta büyük tecrübe sahibi olmuş; çırak olarak işe başlayarak, fabrikatörlüğe kadar yükselmiş büyük bir işadamıdır. Bütün sosyalistler arasında kendine özgü bir kişiliğe sahiptir.
- R. Owen bir sosyal ıslahatçıdır. O işçi refahını sağlayan bir çok kurumlar meydana getirmiştir.
- Adil fiyat maliyete eşittir.
- Paranın ortadan kaldırılması, para yerine emek-notu kullanılması ile gerçekleştirilebilir. R. Owen bu maksatla 1832 de Londra'da bir emek mübadele borsası «National Equitable Labour Exchange» kurmuştur.

- Sosyalizme son şeklini veren isimse Karl Marx olmuştur.
- Marx kendinden önceki sosyalist akımları ütöpik olmaktan çıkartmış, daha somut ve bilimsel görüşlerle destekleyerek sosyalizmin bugünkü şeklini almasını sağlamıştır diyebiliriz.
- Marx'ın bilimsel sosyalizmi marksizm olarak da ifade edilmektedir. Marx tarafından geliştirilip Engels tarafından yaygınlaştırılan bilimsel sosyalizmde, üretim araçlarının burjuvazinin hakimiyetinde olduğu sınıf ayrımlı devletin yıkılarak, sınıfsız bir düzen kurma amacı güdülmektedir. Ve Marx'a göre sosyalizm komünizme zemin hazırlayan bir hareket niteliği taşımaktadır.

KARL MARX 1818-1883

- Bilimsel sosyalizmin kurucusu olan Karl Marx;felsefe ,tarih,sosyoloji ve iktisattan oluşturduğu teorisinde , kapitalizmin yıkılacağı ve yerine sosyalizmin kurulacağını söylemiştir.Marks 17 yaşındayken hukuk öğrenimi için Bonn üniversitesine gitmişsede başarısız olup ilk yıldan sonra Berlin üniversitesine nakletmiş ve orada felsefe ve tarih öğretimine başlamıştır.Burada dini duygularını terketmiş ve materyalist olduğunu açıklamıştır.Bu yıllarda kendi çağdaşlarının hepsinin olduğu gibi, o da devrin ünlü filozofu George Hegelin ve Ludwing A.Feuerbachin etkisi altında kalmıştır.

- *Marx ,1841 yılında Jena üniversitesinde doktora yaptıktan sonra öğretim üyesi olmak istedi fakat dinsizliği savunduğundan dolayı üniversiteye kabul edilmedi ve gazeteciliğe yöneldi.Liberal görüşleri açısından daha iyi bir ortam olacağını düşündüğü parise yerleşti.Burada “Deutsch-Französische Jarbücher” adlı gazete yayınladı diğer yandanda devrimci sosyalist ve komünist fikirlerle tanışmıştır.Bu dönem Marksın tarih , politika ve iktisat ile ciddi biçimde ilgilendiği bir dönem oldu. Marx, Jarbücher gazetesinde yayınladığı yazılar nedeniyle Prusya hükümeti tarafından vatan hainliğiyle suçlanıp Prusya hükümetinin isteği üzerine Paristen sürüldü ve Belçikaya gitti.Bu yıllarda Marx ilk kitaplarını yayınladı.”Feuerbach Üzerine Tezler”(1845) , dostu Friedrich Engels ile birlikte yazdığı “Alman İdeolojisi”(1846) , ve Prudhon’ın “Fakirliğin Felsefesi” adlı kitabını eleştirdiği “Felsefenin Sefaleti”(1847) adlı kitapları bu yıllarda yayınlandı.

- 1851-1860 yılları arasında “New York Daily Tribune” adlı Amerikan gazetesinin muhabirliğini yaptı.Bu yıllarda ünlü kitabı Kapital’i yazmak için çalışmalar yapmıştır.”Politik Ekonominin Eleştirisine Bir Katkı” adlı kitabını 1858-1859 yılları arasında yazmıştır.1863’te ise “Artık Değer Teorileri” adlı kitabını tamamlamıştır.Kapital’in ilk cildi ise 1867’de yayınlanmış , diğer iki cilt, Marx’ın ölümünden sonra Engels tarafından yayınlanmıştır.

MARKSİST İKTİSAT TEORİSİNİN TEMELLERİ

• A.SOSYALİST DÜŞÜNCE

Marksist teoride vurgulanması gereken en önemli nokta “sosyalist teori” olmaktan çok “kapitalist ekonomik kalkınma teorisi” olduğudur.Marx sosyalizmin , kapitalist sistemin yerini alacağı iddasının ötesinde , sosyalizm ile ilgili herhangi bir teori geliştirmemiştir.Sosyalizmin daha önceki kökleri Hristiyan “kardeşlik” idealinde yer alır.Bu kaynaklar arasında en önemlisi , Aydınlanma Çağında ortaya atılan ve toplumun , “üyelerinin çıkarlarını en iyi biçimde korumak için yeniden kurulabileceğini” savunan görüştür

- Toplumun yeniden kurulabilmesi için temel iki görüş vardır :
- Birinci görüş , klasik liberalizm görüşünü koruyarak , toplumun çıkarlarını korumanın en iyi yolunun bireyleri özgür bırakmak olduğunu öne sürmüştür.Felsefi radikalizm düşünce sistemide bu yönetimi önerir.Felsefi radikalizme göre , özel mülkiyet hakları ve ferdi işletmeler korunacak , devlet fonksiyonları mümkün olan en düşük düzeye indirilecekti.
- İkinci görüş , sosyalist-anarşist görüştür.Amaçları Felsefi radikalizme benzemektedir.Bu görüşe göre gelir dağılımında eşitliği sağlamak için üretim araçlarının mülkiyeti topluma ait olmalıdır.Bu yönüyle “sosyalist” bir görüştür.Ancak devleti özel mülkiyetten kaynaklanan eşitsizliğin ve istismarın ortaya çıkardığı bir zor kullanma aracı olarak nitelendirmesi yönünden “anarşist” görüş niteliğindedir.

- Bu sosyalist-anarşist yaklaşımda başlangıçta tıpkı liberalizm gibi idealist bir yaklaşımdı ve emekçi sınıftan çok aydın sınıfın ilgisini çekmişti. Bu görüş ilk defa Fransada 19. Yüzyılda ve sanayi devriminden ve bu devrimin yarattığı emekçi sınıfın dertleri ortaya çıkmadan önce öne sürülmüştü.

B. HEGEL'İN TARİH FELSEFESİ

- Marx , Berlin üniversitesinde öğrenciyken Hegel'in tarih felsefesinin etkisi altında kalmıştır.Hegel'in bu felsefesi doğal haklar felsefesine karşı oluşturulmuş ilk sistematik felsefeydi.Akıla karşı Rousseau ile başlayan ayaklanma Hume'ın "İnsan Tabiatının İncelenmesi" adlı eserinde zirveye ulaşmış ve doğal hukuk doktrininin geçerliği ile ve bu doktrininin din , ahlak ve politikaya yönelik uygulamaları ile ilgili bütün iddialarını yok etmişti.Özellikle Hume , doğal hukuk sisteminde kullanılan akıl kavramının belirsiz olduğunu ve bu yüzden bir bilgi kaynağı olarak kullanılmayacağını öne sürmüştür.Immanuel Kant , bilgi sorununu çözmek için rasyonalizm ve empirizm arasında sentez oluşturmaya çalışmıştır.Kant'a göre bilgi üç yoldan elde edilir:duygular yoluyla , akıl yoluyla ve ahlaki irade yoluyla.

- Kant'ın , Hume'in ortaya koyduğu soruna önerdiği çözüm , bilim ile din arasındaki bölünmeyi dahada şiddetlendirmiştir.Çünkü Kant , birini “gerçek” bölgesine diğerinide “değer yargısı” bölgesine yerleştirmişti.Ancak Hegel , bilimle din arasındaki gerekli ve mantıksal bir ilişki olduğunu ve bunun , gerçeğin keşfedilmesinde kullanılabilecek tek araç olan “dialectic” ile açıklanabileceğini öne sürmüştür.
- Diyalektik , fikirlerin sentez yoluyla kendi kendilerini harekete geçirdikleri bir sistemdir.Bir konuyu aralarında tartışan iki kişi , birbirlerinin düşüncesini değiştirmek suretiyle üçüncü bir görüşte birleşirler.Tartışmada bir “tez birde “karşı tez” vardır.Bu tartışma iki tezi uzlaştırır ve üçüncü tez ortaya çıkıncaya kadar devam eder.Bu üçüncü teze “sentez “ adı verilir.Eflatunun “Dialogues” adlı eserinde kullandığı yöntem budur.

- *Hegel , diyalektiği insanlar arasında mevcut çatışan fikirlerle ilgili olarak değil , daha çok evrensel değişmelerle ilgili olarak kullanmıştır.Ona göre diyalektik , evrende meydana gelen değişmelerin açıklanmasında da kullanılabilir.Bunun içinde tarihin incelenmesi gerekir.Hegel için tarih ; tesadüfi olayların veya birbirleriyle ilgisiz oluşumların bir toplamı değildir.Tarih düzgün ve yumuşak bir şekilde ilerlemez.Hegel'e göre ilerleme ancak mevcut bir gücün , zıt bir güçle karşılaşmasından ortaya çıkar.Hegel'in etkisiyle Avrupalı bilim adamları geleceğin nasıl olacağını anlayabilmek için geçmişin incelenmesi gerektiğine inandılar."Tarihi Yöntem" bilimsel incelemenin güvenilir tek yöntemi olarak kabul edildi ve her türlü araştırma konusuna uygulandı

- Hegel'in tarih felsefesinin bir başka önemli etkisinde "bireycilik" ilkesinin reddedilmesi olmuştur. Hegel felsefesi bireyciliği , birey ile toplum arasındaki sıkı ilişkiyi tanımadığı için eleştirmiş öte yandanda devleti bütün nitelikleriyle güçlendirmiştir.
- Marx , düşünceleri gelişip değiştikçe Hegel'i çeşitli yönlerden eleştirmişse de Hegel'in "diyalektik"ini benimsemiştir. Ancak bu "diyalektik"i Ludwig Feuerbach'ın materyalist doktrini ışığında değişik bir biçime sokmuştur. Feuerbach da aslında Marx gibi Hegel'in düşüncelerini benimsemiş bir filozoftu. Fakat Hegel'in ölümünden on yıl sonra yayınladığı "Hristiyanlığın Özü" adlı kitabında Hegel'in "kendine yabancılaşma" kavramını köklü bir biçimde genişletmiş ayrıca "materyalizm"i de bu felsefe içine yerleştirmiştir.

C.RICARDO İKTİSADİ

- Marx'ın kapitalist ekonominin işleyişinde etkisi altında kaldığı üçüncü kaynak "Ricardo iktisadı" en belirgin ifadeyle Ricardo'nun "emek-değer" teorisidir.Ricardo'ya göre "Faydalı mallar değişim kıymetlerini iki kaynaktan kazanırlar : Kıtlıklarından ve üretim için gerekli emek miktarından".Malların çoğu Ricardo'ya göre "eğer üretimleri için gerekli emek verilirse sınırsız şekilde üretilebilir".Öte yandan rant , toprak kalitesindeki farktan kaynaklanan bir fazlalık olduğu için değişim kıymeti
- etkilenmez.Ücretlerde ve karlarda meydana gelen değişmelerde değişim değerini etkilemeyeceği için Ricardo şu sonuca ulaşır : "Mallar , üretimlerinde kullanılan emek miktarlarına göre değiştirilir".

- Marx , Adam Smith'in özellikle Ricardo'nun emeği kıymetin sebebi olarak düşünmelerinden çok etkilenmiştir.Bu ortak çıkış noktasına rağmen , Marx ile Smith ve Ricardo arasında önemli bir fark vardır.Smith ve Ricardo rekabetçi kapitalizm ve laissez-faire politikasından yana oldukları halde , Marx “emekçi sınıfın , kapitalist işveren tarafından sömürüldüğü” gerekçesiyle her ikisinde karşıydı.Smith ve Ricardo'nun emek-değer teorisinin ; emeğin istismar edildiğini ve kapitalist sistemin sonunda yıkılacağını öne süren teorisi için esaslı bir temel oluşturduğunu düşünmüştür.

KAPİTALİZMİN KAYNAĞI VE İŞLEYİŞİ

A. TARİHİN EKONOMİK YORUMU:

- Marx'ın amacı "kapitalist üretim biçimini ve bu biçime tekabül eden üretim ve mübadele koşullarını incelemek"tir.
- Maddesel yaşamda üretim şekli yaşamın sosyal politik ve manevi yönlerinin genel özelliğini belirler.
- İnsanların varlığını belirleyen onların bilinci değildir, aksine, onların sosyal varlığı bilinçleri belirler.
- Gelişmelerinin belli bir aşamasında, toplumdaki maddesel üretim güçleri, mevcut olan üretim ilişkileri ile veya, aynı şeyin hukuksal ifadesiyle, daha önce içinde çalışmakta oldukları mülkiyet ilişkileriyle çatışır. Bu ilişkiler üretim güçlerinin gelişme biçimlerinden onların prangalarına dönüşür. Bundan sonra toplumsal devrim dönemi gelir. Ekonomik temelin değişmesi ile , bütün büyük üstyapı az çok, hızla değişir.

Toplumsal değişmeye yol açan neden, "retim biçiminde" (mode of production) aranacaktır. Belli bir dönemde mevcut üretim biçimi, maddi üretim araçlarının mülkiyetini ve kullanımını yansıtan belli bir sosyal ilişkiler bütünüyle birlikte bulunur. Üretim biçimi değiştiği zaman ortaya çıkan yeni üretim ilişkilerine uygun yeni bir sosyal ilişkinin ortaya çıkması gerekir. Değişen retim biçimiyle mevcut sosyal ilişkiler arasında meydana gelen zıtlık, değişmeyi yaratır.

- Marx'ın sonradan "diyalektik materyalizm"(dialectical materialism) diye adlandırılacak olan görüşleri; Bir toplumun yapısını, "Ekonomik Altyapı" ve bu yapının üstüne kurulmuş olan "Yasal ve Sosyal Üst Yapı" oluşturur. Ekonomik alt yapıyı belirleyen "üretim biçimi" (mode of production) dir. Üretim biçimi de "üretim ilişkileri" (Relations of Production) ve "Üretim Güçleri" (Forces of Production) nden oluşur. Üretim ilişkileri ya insanlar arası ilişkiler şeklinde ortaya çıkabilir veya insanlarla mallar arasında olabilir. İnsanlar arası üretim ilişkilerine "beşeri ilişkiler", insan ile etrafındaki maddi şeyler arasındaki ilişkiye de "mülkiyet ilişkileri" adı verilir.

- Marx'a göre tarihi harekete geçiren temel güç, insanların yaşamlarını sürdürmek, başka bir deyişle ihtiyaçlarını tatmin etmek istemeleridir. Çünkü insanlar maddi ihtiyaçlarını karşılayamadıkları zaman, varlıklarını yitirir. Marx'ın Alman İdeolojisi adlı kitabında yer alaln sözleriyle "İnsanlar, tarih yapabilmek için yaşamak zorundadır". Bu nedenle "ilk tarihsel davranış bu ihtiyaçları karşılayacak araçların üretimi (yani) maddi hayatın üretimidir".

- Adam Smith'in aksine Marx, iş bölümünün ilerlemesiyle çıkar çalışmalarının artacağı görüşündedir. Ona göre iş bölümü önce endüstriyel ve ticari emeğin tarımsal emekten ayrılmasına ve dolayısıyla kentin köyden farklı olmasına neden olacaktır. Daha sonra endüstriyel emeğin ticari emekten ayrılmasına yol açacak ve en sonunda da her emek grubundaki işçilerin birbirine göre farklılaşmasına sebep olacaktır. Böylece kişisel çıkarla toplumsal çıkar birbiriyle çatışacak ve her işçi belli bir işe "zincirlenmiş" olacaktır. Sonunda insan emeği, yabancı bir güç halini alıp, sahibine karşı gelecek ve onu köleleştirecektir.

- Marx'ın "üretim güçleri" adını verdiği ve iş bölümü nedeniyle gelişen güçler, esas itibariyle dinamikdir. Emek, toprak, kapital ve teknolojiden oluşan bu güçlerin her biri, hem nicelik ve hem de nitelik yönünden devamlı bir değişme halindedir. Nüfus değişimleri, icatlar yenilikler ve eğitim gibi nedenler üretim güçlerini sürekli olarak değiştirir.
- Öte yandan insanlar üretim faaliyeti nedeniyle bazı "üretim ilişkileri" kurarlar. Marx'a göre bu gibi "belirli ilişkiler gerekli olduğu gibi kişilerin isteklerinden de bağımsız olup sahip oldukları maddi üretim güçlerinin belirli bir aşamasına tekabül eden üretim ilişkilerinden ibarettir". "Kapitalist oyunun kuralları" olan bu ilişkiler esas itibariyle statik olup mülkiyet ilişkilerinden (Property relations) ve "beşeri ilişkiler" (human relations) den oluşur.

- İş bölümünden doğan çıkar çatışmaları, özel mülkiyetin etkisiyle daha da şiddetlenir. Sonunda dinamik karakterli üretim güçleri ile statik üretim ilişkileri birbiriyle çatışır. Bu çatışma belli bir şiddete kavuşunca sınıflar arası mücadele (class struggle) başlar ve toplumsal piramit baş aşağı devrilir, devrim kaçınılmaz olur.

Hegel ile Marx arasında önemli bir fark vardır. Hegel zıtlıkları ve çatışmaları düşünce düzeyinde ele almışken Marx bunları maddesel olarak ve mevcut sosyal sistem içinde tasavvur etmiştir. Ona göre insan akli Hegel'in vurguladığı tez ve antitez çatışmasını değil, insanın çevresindeki maddesel dünyayı algılar. Bu yaklaşım farkı; Hegel'in idealizmi ile Marx'ın "materyalizmi" arasındaki farkın özünü oluşturur. Bir başka deyişle ihtilaf dönemin "hükmeden sınıfı" ile "sömürülen sınıfı" arasındaki ihtilaftır. Bunun içindir ki Marx Komünist Bildirisi'ne şu gözlemle başlamıştır: "Bugüne kadar mevcut olan bütün toplumların tarihi,sınıf çatışmalarının tarihidir".

. Marx , bir burjuva ekonomisinde birbirine hasım olan toplumsal sınıflar burjuva ve proletarya sınıfları idi. Üretim biçiminin ve dolayısıyla bütün toplumun niteliğini belirleyen ilişki bu iki sınıf arasındaki ilişkidir.

- Burjuvazi ile proletarya arasındaki ilişkiyi incelemek için Marx Ricardo'nun ve daha sonra onu izleyenlerin kullandığı dedüktif metoda güvenmiştir. Marx'ın temel amacı, kapitalist toplum aşamasının geçici olduğunu göstermektir.
- Dedüktif metodu bu amaç için kullanılmıştır. Amacına ulaşmak için Marx, kapital ile emek arasındaki ilişkiyi, diğer bütün sosyal ilişkilerden soyutlamıştır. En basit haline indirgendiği zaman bu ilişki bir değişim (mübadele) ilişkisidir. Bu
- ilişkide alınıp satılan malı Marx "emek gücü" olarak belirlemiştir. Emek gücü de alınıp satılan mallardan sadece bir tanesidir. Bu nedenle Kapital'in birinci cildinin 1. kısmı "Mallar" başlığını taşır ve mübadele olayını inceler. Bu kısımdaki açıklamalar Marx'ın "basit mal üretimi" adını verdiği üretim biçiminin açıklanmasıyla başlar. Basit mal üretimi her ferdin kendi üretim araçlarına sahip olduğu ve kendi üretim fazlasını başkalarıyla değiştirerek kendi üretemediği mallarla diğer ihtiyaçlarını tatmin edeceği bir durumdur.

- Üretim biçimi kavramı sadece üretimin teknolojik yönünü göstermez. Üretim biçimi kavramı, fiziksel üretim araçlarını kuşatan teknoloji yanında, belli bir kalkınma aşamasına ait sosyo—ekonomik, politik ve kültürel kurumlardan kaynaklanan sosyal ilişkileri de gösterir. Bu üst yapı, üretim biçiminin önemli bir yönü olup, tarihsel süreçte rol oynar. Bu nedenle "tarihin ekonomik yorumu" diye adlandırılan bu yaklaşım iktisat kadar sosyolojinin de konusu içine girmektedir.

B. KULLANIM KİYMETİ VE DEĞİŞİM KİYMETİ

- Marks her malın bir kullanım kıymeti ve bir de değişim kıymeti olduğunu söyler. Her ne kadar bu terimleri, her zamanki anlamlarda kullanırsa da, kullanım kıymetini incelemenin politik ekonominin sınırları dışında kaldığını, çünkü bunun bir tüketici ile bir tüketim malı arasındaki ilişkiden ibaret olduğunu düşünür. Marx'a göre politik ekonomi sadece toplumsal ilişkileri içermelidir. Kullanım kıymetinin aksine, değişim kıymeti, her ne kadar görünüşte toplumsal bir ilişki içermiyor gibi görünüyorsa da, politik economiciler için çok önemlidir. Çünkü her mal değişimi, aynı zamanda bir emek değişimidir. Marx böylece kıymet probleminin hem bir nitelik ve hem de bir nicelik yönü olduğunu düşünmektedir.

Marx bir malın değişim kıymetine sahip olabilmesi için içerilmiş (embodied) bir emeğe sahip olması gerektiğini İddia etmiştir.

- Bu iddia Marx'ı kıymet ile fiyatı birbirinden ayırmaya götürmüştür. Marks değerin emekten kaynaklandığını öne sürerken; Smith ve Ricardo gibi, emeğin de homojen olmadığına, bazı emeğin doğal kabiliyet veya üstün eğitim nedeniyle daha etkin olduğuna da dikkat ediyordu.

- Onların üretim oranları bu şekilde teŖbit edildikten sonra, bu iki cins emek "saf ve basit emek" cinsinden ortak bir ölçüte kavuŖturulabilir. "Becerikli emek yoğunlaŖtırılmıŖ basit emek olarak ele alınabilir". Bir mal içinde donmuŖ olan emek, bu şekilde zaman birimiyle ölçülebilir ve sözkonusu malın toplam emeğinin ne kadarını içerdii belirlenir. Bundan hareketle Marx, iki malın üretiminde kullanılan emek zamanı oranları ile değıŖim oranları arasında bir denklik olacağı sonucuna varır.

- Bir malın üretiminde gereğinden fazla emek kullanılmış olması ona zorunlu olarak daha büyük bir değer kazandırmaz. Gereksiz ve verimsiz emek harcamaları o malın değerini arttırmaz. "Üretimin normal koşullar altında ve o dönemde mevcut ortalama beceri ve yoğunluk ile, bir malı üretmek için gerekli emek, toplumsal yönden gerekli emektir". Bu nitelendirmeye göre Marx'ın değişim değerini şöyle tanımlamak gerekir: mallar birbirleriyle, içerdikleri toplumsal yönden gerekli emek miktarı oranlarına göre değiştirilir. Mallar arasında bir değişim oranı piyasada geçerli olduğu zaman, hiç bir malın üreticisi, üretimini o maldan başka bir mala kaydırmayı düşünmeyecek ve her malın fiyatı, o malı üretmek için gerekli emek miktarı ile orantılı olacaktır. Bir başka deyişle, arz ve talep güçleri serbestçe hareket edebiliyorsa, emek zamanı ile orantılı bir denge fiyatı oluşacaktır.

- Rekabetçi piyasa güçleri, bu şekilde malların piyasa fiyatları ile emek değerleri arasında ortaya çıkacak farkları yok edecektir. Bu nedenle fiyat belirlenmesinin arz ve talebe göre olması, emek teorisinin önemli bir kısmını oluşturursa da, Marx bu noktayı her zaman açıklıkla belirtmemiştir. Marx, çoğu defa söylenildiğinin aksine, değişim değerinin belirlenmesinde talebin oynadığı rolü tamamen ihmal etmemiştir. Aksine, açıklıkla kullanım değerinin, değişim değeri için bir ön şart olduğunu vurgulamış ve bu nedenle belli bir malın üretimine tahsis edilecek toplumsal emek miktarının o mala olan toplumsal ihtiyaç tarafından belirleneceğini söylemiştir. Dolayısıyla eğer bir maldan çok fazla üretilirse veya toplumsal yönden gerekli olandan daha fazla emek harcanırsa, bu durum, değişim değerinin düşmesinden belli olacaktır.

- Talebe bu şekilde yer vermekle beraber Marx'ın, Smith ve Ricardo gibi, kıymet problemine tüketici tercihi açısından yaklaşmadığı bir gerçektir. Bazı yazarlar eğer Marx değer sorununa tüketici tercihi açısından yaklaşmış olsaydı bunun temel amacı olan "sosyal değişmelerin sebebini inceleme" amacıyla çatışacağını öne sürmüşlerdir. Çünkü tüketici tercihleri, üretim biçiminin bir yansıması olup değişim sürecinde herhangi etkiye sahip değildir.

C.ARTİK DEĞER

Basit mal üretimi sistemi ile, kapitalist üretim sistemi arasında önemli bir fark vardır. Basit mal üretiminde her üretici kendi üretim araçlarına sahiptir ve ürettiği malı piyasada satar. Mallarını para ile değiştirir, bu parayı daha sonra tekrar mala çevirir. Marx, bu değişim sürecini mal (commodity) ve para (money) kelimelerinin baş harfleri ile şöyle gösterilmiştir. C-M-C.

- Bu emekle üretilen mallar da piyasada rekabet fiyatından satılır. Bu nedenle, artık değer ne emek gücünün gerçek değerinin altında satın alınmasından ve ne de üretilen malların gerçek değerlerinin üzerinden satılmasından kaynaklanır. İşçi emek gücünün tam değerini alır. Bu düşüncesiyle, Marx, Ricardocu sosyalistlerin yaptığı gibi, yarattığı ürünün kendisinden çalındığı gibi bir yorum yaparak emek-kıymet teorisine ahlaki bir yorum getirmekten kaçınmıştır.

Artık değer, ne bir sahtekarlık ürünüdür ve ne de kapitalistin alım tekeline (monopson) sahip oluşunun sonucudur; sadece kapitalist sistemin normal işleyişinin bir parçasıdır. Bu sistemin işleyişı, kapitalistin üretim araçlarına sahip olması nedeniyle, işçinin emek gücünü satmasını gerektirir. İşgücü bir maldır ve herhangi bir mal gibi, onun da kıymeti; üretimi için kullanılan toplumsal yönden gerekli emek maliyetidir. Marx bunu şöyle açıklar: "İşgücünün kıymeti, bütün diğer mallarda olduğu gibi, üretimi ve sonunda yeniden üretimi için gerekli emek zamanı tarafından belirlenir.

- Bu nedenle iş gücünün üretimi için gerekli emek zamanı, geçimini mümkün kılan malların üretimi için gerekli emek zamanına dönüşür. Bir başka deyişle, işgücünün kıymeti: işçinin geçimini sağlamak için gerekli malların kıymetinden ibarettir. Bu sözleriyle Marx, işgücü değişim kıymetinin yaşamın devamı için talep edilen malların emek maliyeti ile belirleneceğini öne sürer. Ancak, burada önemli olan bir başka nokta Marx'ın "işçinin yaşamı için gerekli" malların neler olacağının, işçinin içinde yaşadığı toplumun uygarlık derecesine bağlı olarak belirleneceğini vurgulamış olmasıdır. Buna göre "geçim seviyesi" sadece hayatta kalmak için gerekli en az miktarı ifade etmez. Onunla birlikte toplumun ulaştığı gelişmişlik derecesinin, bir işçinin yaşamı için gerekli sayacağı diğer mal ve hizmetleri de kapsaması gerekir.

- Artık değerin, kapitalist üretimin normal bir parçası olduğunu söyledikten sonra Marx, onun ortaya çıkışını şöyle açıklar: Kapitalist işgücünü satın alırken ve ona değişim kıymetini öderken iş gücünün kullanım kıymetini bütün işgünü için satın alır. Dolayısıyla, eğer ortalama işgünü, mesela, 12 saat ise; işçi kendi geçimini sağlayacak mallara eşdeğerde bir üretimi 6 saatte üretiyorsa geriye kalan 6 saatte işçi yeni değerleri üretmeye devam edecektir, Bu nedenle, Marx'a göre işgünü "gerekli emek" ve "artık emek" diye ikiye bölünebilir. Gerekli emeğin yarattığı ürün, işçiye ücret olarak verilir, fakat artık emeğin ürünü, artık değer olarak kapitaliste gider ve emek böylece sömürölmüş olur.

- Artık değerin miktarı, ve oranı, üç faktöre bağlıdır. Bunlar işgücünün uzunluğu, emeğin verimi ve işçini reel ücretini oluşturan malların miktarıdır. Bu faktörlerin her biri tek tek veya topluca kapitalist tarafından değiştirilebilir ve artık değerin miktarı ve oranı arttırılabilir. Bu açıklamalardan anlaşılmış olacağı üzere Marx, artık değerin yaratılmasını sadece emek ile ilgili bir olay olarak görmektedir. Üretimde kullanılan makina ve araç ile harcanan malzeme bir artık değer yaratmaz, sadece kendi değerlerine eşit bir değeri üretilen malın değerine katarlar.

KAR ORANLARININ EŐİTLENMESİ

Karl Marx`ın Marksist iktisatçılar ve Marksist olmayan iktisatçılar arasında büyük tartışmalara neden olan görüşlerinden biri kar oranlarının ekonominin bütün sektörlerinde eşit olacağı iddiasıdır.

Kar oranının sektörler arası eşit olacağını öne sürmek daha gerçekçi bir görüştür. İş adamlarını ilgilendiren bir birim başına düşen değil toplam yatırım birimi başına düşen kar oranıdır. Kapitalin yıllık amortisman oranı ve stokların yıllık devir oranı her sektör için eşit olursa, kar oranlarının eşitliği yerine değer oranlarının eşit olduğunu düşünmek mümkün olabilirdi. Ancak bu iki oran her sektörde birbirinden farklıdır. Bu durum emek kıymet teorisini bozar. Çünkü bir malın emek maliyetinden değil üretim maliyetinden satıldığını gösterir.

- Endüstrilerin ürünü , kıymetinden satılırsa, her endüstri farklı kar oranlarına sahip olacaktır. Bu durum piyasanın rekabetçi güçlerinin işleyişi ile bağdaşmaz. Kar oranlarının her endüstride eşit olmasının iki ayrı sonucu vardır. Ve böyle bir eşitlik, malların kıymetinden değil, Marx`ın üretim fiyatı dediği fiyattan satılacağını gösterir. Önemli olan nokta malların değerleri ile fiyatları arasındaki bu farklar, toplam olarak birbirinin götürür. Bu farkların kaynağı, bütün ekonomide karların dağıtım tarzına bağlıdır. Toplam karlar, toplam artık değere eşit olduğu ve toplam artık değer değişmediği için, üretim fiyatlarının toplamı da kıymetlerin toplamına eşit olacaktır

- Kapital fonların ilk kaynağını Marx, `ilkel birikim` yorumu ile açıklar. İngiltere`de 15. yüzyılın sonlarıyla 16. yüzyılın başlarında ortaya çıkmış ve tarihte ilk defa emeğini satmaya hazır ``özgür proletarya`` para sahibi kapitalisti yaratmıştır. Özgür proletarya terimi ile kastedilen kölelikten kurtarılmış ve emeğini satarak geçinmeye çalışan kimselerdir.

İlkel birikim dönemi bittikten sonra, ilave birikim artık değerden elde edilmeye başlandı. Bu gibi olaylardan sonra Marx ``kar oranının düşme eğilimi yasası`` isimli kötümser bir sonuç çıkardı.

KAPİTALİST KRİZLER

- Say yasasını kabul eden klasik iktisatçılar her arzın kendi talebini yaratacağına inanmış ve Malthus dışında hemen hepsi, kapitalist ekonomide aşırı üretim ve işsizlik gibi ekonomik krizlerin ortaya çıkmayacağını savunmuşlardır. Marx Say yasasını kabul etmemiştir. Bunun sadece `trampa ekonomisi` koşullarında yani malın malla değiştiği ekonomide geçerli olacağını savunmuştur. Marx'a göre kapitalist bir ekonomide mallar önce para ile değiştirilir ve sonra para mallarla değiştirilir. Eğer bir malın tam olarak şekil değiştirmesi için gerekli iki tamamlayıcı dönem arasındaki zaman aralığı çok büyük olursa, eğer satış ile alış arasındaki mesafe çok belirgin olursa onlar arasındaki sıkı yakınlık ve aslında tek işlem oluş kendini, bir kriz yaratarak belli eder. Marx krizin bir genel aşırı üretim hali olarak ortaya çıkacağını düşünmektedir.

- Karl Marx krizle ilgili çeşitli hipotezler öne sürmüştür. Bunlardan biri de krizlerin karın düşme eğilimi ile alakalı olduğudur. Kapital birikim artması işgücü talebi artar. Buda ücretleri yükseltip karın düşmesine neden olur. Azalan karla birlikte kapital birikim düşerek kriz süreci hızlanır.
- Marks`a göre krizlerin başka bir nedeni olarak, kapitalist üretimin ``atomistik`` karakteri yani çok sayıda üreticinin katkısıyla meydana geliş gösterilebilir.
- Diğer bir kriz sebebi ``yetersiz tüketim`` halidir. Kapitalist, üretim süreci sonunda, mallardan artık değer elde eder. Bunların ortaya çıkması için bu malların satılması gerekir. Fakat büyük kütlenin tüketimi düşük ücretler ve işsizlik nedeniyle sınırlı kalmıştır. Buda malların maliyetinin altında bir fiyata satılmasına neden olur kapitalist zarara girer ve kriz nedenlerinden biridir.

TEKELCİ KAPİTALİZM

- Tekelci piyasa, Karl Marx`a göre uzun dönemde birikim sürecine yön veren, sermayenin merkezileşme ve yoğunlaşma eğilimleriydi. Bir başka deyişle rekabet koşullarında bazı küçük firmalar ortadan kalkarken öbürleri bunları yutarak büyüyor ve büyük sermaye küçük sermayeden daha hızlı büyüme eğilimi gösteriyordu. Böylece başlı başına rekabet sonucunda, çok sayıda küçük firmanın yerini daha az sayıda büyük firma alıyordu.
- Kapitalin merkezileşmesinin sebepleri Karl Marx tarafından şöyle özetlenmekte; Temel sebep, büyük ölçekli üretimin gittikçe artmasıdır.

MARX`IN VE SOSYALİZMİN ETKİSİ

- Sosyalizm, toplumsal kurumların tarihsel süreç içinde şekillendiklerini ve dolayısıyla kendilerini oluşturan koşullara sıkı sıkıya bağlı olduklarını savunmuştur. Sosyalizmin itibarını sarsan ve klasik teorinin dayanaklarından biri olan kavramda ``bireycilik`` kavramıdır. Sosyalistler bireysel çıkar ile toplumsal çıkarın her zaman uyum içinde olmayacağını öne sürerek ağırlığın toplumsal çıkara verilmesini öne sürmüşlerdir. Bu konuda yarattıkları kuşku Ortodoks iktisatçıları derinden etkilemiştir. Ardından birçok teorik ve empirik çalışmalara neden olmuştur. Bu kuşku birde devlet görevlilerinin yetkilenmesine yansımıştır.

- Sosyalizmin bu dolaysız etkileri yanında bazı dolaylı etkileri de olmuştur. Bunların başında , Ortodoks iktisatçıların görüşlerini açıklarken ve teorilerini ortaya atarken daha dikkatli davranmaları ve sosyalist göz önünde tutmaları gelir bunun sonucunda teoriler ya daha dengeli olmak ya da gelmesi muhtemel sosyalist eleştiriye geçersiz kılacak şekilde tutarlı olmak zorunda kalmıştır. Bu iki etki Ortodoks teoriyi geliştirip zenginleştirmiştir. 19. yüzyılın en etkili düşünürü olarak nitelendirilen Karl Marx ve diğer bütün sosyalist düşünürlerin iktisadi düşünceye çok önemli etkileri olmuştur. Bu etkileri ``doğrudan etkiler`` ve ``dolaylı etkiler`` diye iki gruba ayırabiliriz.

HETERODOKS TEORİSİ : RADİKAL İKTİSAT(YENİ SOL)

RADİKAL İKTİSAT

Radikal iktisat , radikal ekonomi veya yeni sol olarakta çeşitli isimlerle anılan bir teoridir.

Radikal iktisat 1960'lı yıllarda ABD de doğmuştur. 1960'lı yıllarda Amerikan ekonomisinde kendini gösteren ;

- Yoksulluk
- Kadın
- Erkek ayrımı
- Irkçılık
- Çevre kirliliği

İşçilerin yabancılaşması ve emperyalizm gibi sorunların “sistemin geçicici hastalıkları ” olmayıp kapitalizmin normal işleyişinden kaynaklandığını öne sürmüşlerdir.

RADİKAL İKTİSATTA METODOLOJİ

- Radikal iktisatçılar , ortodoks iktisatçıların kullandığı yöntemden farklı bir yöntem kullanmışlardır.Radikal iktisatçılar ;
- - Marks'ın yaklaşımını benimseyerek toplumu somut tarihsel koşullar içinde mevcut bir sosyal sistemler bütünü olarak görürler.
- - Ekonomik sistemin analizini soyut teorilere dayanarak değil toplumun belirli kurumlarını inceleyerek yaparlar.
- - Kapitalizmin temel kurumlarını benimseyerek ekonomik ve sosyal problemleri sadece “marjinal ayarlamalar” ile çözmeyi amaçlayan kamusal politikaları yararsız bulurlar.

DAVID GARDON'A GÖRE 6 RADİKAL TEORİ

- 1) Üretim Biçimi
 - Kapital malları ile somutlaşan teknoloji düzeyini
 - Kapital malları ile ham maddelerin kimlerin elinde olduğunu
 - Üretim işlemine katılan insanlar arasındaki sosyal ilişkileri kapsar
- Kapitalist toplumu , feodal toplumdan ve sosyalist toplumlardan ayıran en önemli unsur onların sahip olduğu üretim biçimleri arasındaki farktır.
- Kapitalist toplumlardaki üretim biçiminin en önemli ve ayırıcı özelliği emeğin ücret sözleşmeleri ile organize edilmiş olmasıdır.

2) Sınıflar ve Sınıf Çatışması

- Sınıflar tıpkı Marks'ın öne sürdüğü gibi üretim işlemi ile olan ilişkilerine göre tanımlanır : Üretim işlemi içerisinde aynı görevi paylaşan kişiler bir sınıf oluşturur. Bir kişinin mensup olduğu ekonomik sınıf , o kişi böyle bir sınıfa mensup olduğunun farkında olsun olmasın , onun faaliyetlerini sınırlar. Belirli bir sınıfın üyeleri objektif şekilde belirlenmiş ortak koşulları paylaştığı gibi ayrıca ortak ekonomik çıkarları da paylaşırlar.

3) Radikal Birikim Tutkusu

- Teknolojik bir ilerleme içerisinde bulunun kapitalist bir toplumda ; - Kapital sahipleri arasında mevcut rekabet ister küçük dükkan olsun isterse dev bir şirket olsun yok olmamak için kapitalini arttırmaya zorlar. - Kapital biriktirmek içinde elde edilen karları yükseltmek gerekir.

4) İç Çelişkiler

Potansiyel arttırma gücündeki artış iç çelişkilerin doğmasına yol açar.

- İnsan artık sadece kendi ihtiyaçları için üretim yapmıyor.

Kapitalizmdeki iş bölümü insanların üretici olarak tamamıyla birbirine bağlar. Fakat aynı zamanda kapitalizm insanlar arasında acımasız rekabet yaratır.

- Aynı şekilde üretim kapasitesinin olağanüstü büyümesi artık ürünün paylaşılması ile ilgili sınıf çatışmasını akıl dışı bir çekişme haline getirir. Çünkü mevcut ekonomik sistem herkese yeterli hale gelir ve boş zaman sağlayacak kadar üretimde bulunabilmektedir.

- 5) Sistemi Tanımlayan Kurumlar
- Kapitalist sistemde kurumlar bir taraftan bireyler arasındaki sosyal ilişkilerin niteliğini ve günlük yaşamın içeriğini belirlerken diğer taraftan da farklı ekonomik çıkarlara sahip gruplar arasındaki uyumsuzluk hallerini sınırlar .
Radikal iktisatçılardan Edwards, Mac Evan ve diğerleri kapitalist sistemin özelliklerini oluşturan ayrı ayrı kurumlar olduğunu öne sürerler;
- - Emegın bir mal gibi işlem gördüğü ve en yüksek fiyatı önerene tahsis ilkesine göre dağıtıldığı emek piyasası
- - Kapitale sahip olan ve onu kontrol altında tutanlar tarafından çalışma sürecinin kontrol edilmesi
- - Üretken faktör sahiplerine yapılan ödemeler ve gelir dağılımının belirlendiğı özel mülkiyet
- - Kapitalizmin kendinde özgü , özellikle bireysel kazanç motifleri başta olmak üzere kişilik sistemi

6) Devlet

- Radikal görüşe göre devlet kapitalist sistemde , kapitalist sınıfın hayati çıkarlarına hizmet eder. Devletin amacı mevcut sınıfsal yapının istikrarını sağlamaktır. Kapitalizmin gelişmesi nedeniyle bazı sosyo-ekonomik bozulmalar ortaya çıktığı zaman, devletin kapitalist sınıfın çıkarlarını korumak için ya bazı dev şirketlere mali yardım sağlanması gibi doğrudan doğruya veya eğitim sistemi üzerinde kapitalizmin temel kurumlarını destekleyerek ve güçlendirecek bir kontrol sistemi kurmak gibi dolaylı yoldan duruma müdahalesi umulur.

KATILIMCI SOSYALİZM

- Radikal iktisatçılar , kapitalizm ile sosyalizm arasındaki farkın sadece mülkiyet yapısına dayandırılmasını ve özel mülkiyete dayalı ekonomilere “kapitalist “, devlet mülkiyetine dayalı ekonomiye “sosyalist” denilmesini eleştirir. İngiltere , Fransa ve İsveç gibi birçok ileri Avrupa ülkesinde devlet eliyle işletilen birçok firma olduğunu ve bu devlet firmalarının yönetimi ile özel firmalarının yönetimi arasında önemli bir fark olmadığını ve bu ekonomilere “Devlet kapitalizmi” adı verilmesini önerirler . Diğer yandan ise dağılmadan önceki Sovyet Rusya ve Doğu Avrupa ülkelerindeki merkeziyetçi ve hiyerarşik kontrol mekanizmasına sahip sistemlere de “Devlet sosyalizmi” adı verilmesini önerir. Radikal iktisat , benimsediği sosyalizmin “Katılımcı Sosyalizm” olduğunu savunur . Sosyalizm demokratik , ademi merkeziyetçi ve birey için katılımcı kontrol sağlayan yani kendini ilgilendiren kararlarda söz hakkı veren bir rejimdir. Böyle bir katılımcı sosyalizm biçimi , bütün maddi ve kültürel kaynaklara eşit şekilde sahip olmayı gerektirir . Katılımcı sosyalizm yeni yeni devlet veya parti bürokrasilerinin değil , her zaman değiştirilebilecek ve seçimle iş başına gelecek kurumların ikame edilmesini savunur

- ÖNERİLER

- Katılımcı sosyalizmin gerçekleşmesi için Radikal iktisatçılar bazı önerilerde bulunmuşlardır ;

- Radikal iktisatçıların amacı , Tekelci Kapitalizm diye adlandırılan kapitalist sistemi tümüyle ortadan kaldırmaktır .

- Temel amaçları katılımcı planlamaya dayalı sosyalist bir toplum kurmak , karın özel kişilerce elde edilmesin son vermek ve servet gelirinin eşit dağılımını sağlamaktır .

- Radikal iktisatçılara göre ekonomik güç ile siyasal güç arasında çok sıkı bir ilişki vardır ve servet dağılımının eşitlikten uzak olması siyasi iktidarında belli ellerde yoğunlaşmasına neden olur.

- Özel şirketlerin yaptığı planlar yerine , devlet mülkiyetine dayalı kamusal planlanmanın yapılması gerekir.

- Siyasal kararlar toplumun katılımı ile alınmalıdır

- Radikallerce önemli olan fırsat eşitliği değil gelir eşitliğidir. Dolayısıyla onlara göre gelir eşitliği , toplumsal bir amaç olarak ekonomik büyümeden önce gelir.

SORULAR

- 1.Sosyalizimin nedir tanımımını yapınız?
- 2.Utopik sosyalistleri açıklayınız örnek gösteriniz?
- 3.Aşağıdakilerden hangisi Karl Marx'ın yazdığı kitaplardan değildir?
a)Alman İdeolojisi b)Das Kapital c)Felsefenin Sefaleti d)Ulusların Zenginliği e)Artık Değer Teorileri
- 4.Karl Marx aşağıdakilerden hangisinin görüşlerinden etkilenmemiştir?
a)Adam Smith b)J.Bentham c)David Ricardo d)Hegel e)Rousseau

(5) Trampa ekonomisi nedir ?

(6) Karl Marx`ın gözlemlerine dayanarak kriz nedeni olan ``atomistik`` karakter nedir ?

7.DİYALEKTİK MATERYALİZM GÖRÜŞÜNÜN SAHİBİ KİMDİR?

8.HEGEL İLE MARX ARASINDAKİ ÖNEMLİ DÜŞÜNCE FARKLILIKLARINDAN BİRİ NEDİR?

9. Kapitalist sistemi , sosyalist ve feodal sistemden farklı kılan üretim biçimi nedir ?

10. Katılımcı sosyalizmin eleştirdiği durumlar nelerdir ?

HAZIRLAYANLAR

- UĞUR YILDIZ
- ONUR KARAÇOBAN
- ZİYA ANIL YETİŞ
- İLKNUR OKUR
- OĞUZHAN ÖZDER

KAYNAKÇA

1. Savaş V. Sosyalist İktisadi
Düşünce, İktisat Tarihi
- 2.Dersimiz Sosyalizm (e kitap)